

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

The Civil Rights of Working Children in International Documents and Iranian Law

Fatemeh Ameri Siahoei ^{1*}

1. Assistant Professor, Faculty of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding author).

* Corresponding Author's Email: fatemehameri@pnu.ac.ir

ABSTRACT

The phenomenon of child labor is one of the social harms whose emergence and expansion result from a range of complex and intertwined social and economic factors. Simultaneously, it also generates further social harms. The aim of this study is to examine the civil rights of working children as articulated in international documents and Iranian law. This research is of a fundamental and theoretical nature, and the method of data analysis is descriptive-analytical, based on qualitative methodology. Data were collected through documentary and library research. Findings indicate that the civil rights of working children in both international instruments and Iranian law are shaped by a set of laws and conventions aimed at protecting children's rights and preventing their exploitation. Despite the existence of comprehensive legal frameworks, serious challenges remain regarding the effective enforcement of these rights, especially in countries where poverty and social inequality are widespread. In Iran, although national laws address the protection of working children's rights, there is a recognized need to strengthen supervision, raise public awareness, and enhance international cooperation to improve the condition of these children. Therefore, the actual realization of the civil rights of working children requires joint action by governments, non-governmental organizations, and civil society to create a safe and supportive environment for their growth and development. Based on the findings of this study, it is recommended that Iran pay greater attention to international cooperation in the field of children's rights. Participation in global programs and projects can facilitate the exchange of experiences and best practices, thereby contributing to the improvement of the situation of working children in the country.

Keywords: Civil rights, child labor, Child Labor Conventions.

How to cite: Ameri Siahoei, F. (2024). The Civil Rights of Working Children in International Documents and Iranian Law. *The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law*, 2(1), 105-122.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۱۲/۱۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۸

تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی

حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین الملل و حقوق ایران

فاطمه عامری سیاهوئی^۱

۱. استادیار، گروه حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: fatemehameri@pnu.ac.ir

چکیده

پدیده کودکان کار، یکی از آسیب‌های اجتماعی است که بروز و گسترش آن معلولی از عوامل گوناگون و در هم پیچیده اجتماعی و اقتصادی است و از طرفی خود، مولد آسیب‌های اجتماعی دیگر نیز به شمار می‌رود. هدف پژوهش، بررسی حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین الملل و حقوق ایران می‌باشد. این پژوهش، از نوع بنیادی و نظری است و شیوه تحلیل اطلاعات نیز توصیفی - تحلیلی مبتنی بر روش‌شناسی کیفی می‌باشد. روش جمع‌آوری داده‌ها اسنادی و کتابخانه‌ای است. یافته‌ها نشان داد که حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران تحت تأثیر مجموعه‌ای از قوانین و کنوانسیون‌ها قرار دارد که هدف آن‌ها حمایت از حقوق کودکان و جلوگیری از استثمار آن‌هاست. با وجود وجود چارچوب‌های قانونی جامع، چالش‌های جدی در زمینه اجرای مؤثر این حقوق وجود دارد، به ویژه در کشورهایی که فقر و نابرابری اجتماعی به شدت رواج دارد. در ایران، هرچند قوانین ملی به حمایت از حقوق کودکان کار پرداخته‌اند، اما نیاز به تقویت نظارت، افزایش آگاهی عمومی و همکاری بین‌المللی برای بهبود وضعیت این کودکان احساس می‌شود. بنابراین، برای تحقق واقعی حقوق شهروندی کودکان کار، لازم است که دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و جامعه مدنی به‌طور مشترک اقدام کنند و به ایجاد محیطی امن و حمایتی برای رشد و توسعه آن‌ها بپردازند. بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌گردد که، ایران به همکاری‌های بین‌المللی در زمینه حقوق کودکان توجه بیشتری داشته باشد. مشارکت در برنامه‌ها و پروژه‌های جهانی می‌تواند به انتقال تجربیات و بهترین شیوه‌ها کمک کند و به بهبود وضعیت کودکان کار در کشور کمک نماید.

کلیدواژگان: حقوق شهروندی، کودک کار، کنوانسیون کودکان کار.

نحوه استناددهی: عامری سیاهوئی، فاطمه. (۱۴۰۳). حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین الملل و حقوق ایران. *دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی*، ۱۲۲-۱۰۵.

(Aboozari, 2021). بررسی وضعیت کنونی ایران به دلیل عدم

شفافیت غیرممکن است. اولین گام باید کنترل شرایط کار باشد. با ایجاد مکان‌های ویژه برای کار و اجرای اقداماتی مانند ثبت اطلاعات در مورد وضعیت کار کودکان و برنامه‌ریزی برای بهبود سلامت و آموزش کودکان، فعالان می‌توانند به بهبود وضعیت کار کودکان کمک کنند. وجود کودکان کار در خیابان‌ها و کارگاه‌های زیرزمینی در ایران به خوبی نشان می‌دهد که مشکل کودکان کار در ایران حل نشده است. کار کودکان پیامدهای بسیاری از جمله بهره‌کشی از کودکان، اجبار آن‌ها به ارتکاب جرم، آزار جسمی و جنسی، آلودگی به انواع بیماری‌ها و مواد مخدر و محرومیت از تحصیل و سایر حقوق اولیه از جمله حق شادی و آزادی را به دنبال دارد. حتی در فرض رضایت کودکان برای کار برای حمایت مالی از خانواده، باز هم فشار اجتماعی و اجبار فقر است که آن‌ها را مجبور به کار می‌کند و نه رضایت واقعی است. از این رو مورد سوء استفاده افراد سودجو در جامعه قرار خواهند گرفت. این موضوع بر جامعه، کودکان و همچنین بزرگسالان تأثیر منفی می‌گذارد. اتهامات قانونی، عدم اجرای قوانین و عملکرد نامناسب نهادهای مسئول نیز از جمله عواملی است که چنین وضعیتی را در داخل ایران به وجود آورده است. مرجع ملی کنوانسیون ملی حقوق کودک به عنوان نهادی سیاست‌گذار، تنظیم‌کننده و نظارتی از سال ۱۳۷۰ به عنوان مرکز ساماندهی مشکلات کودکان در ایران فعالیت می‌کند، اما اکثر اقدامات اجرایی به دلیل عدم وجود هماهنگی اگرچه برخی از کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، قوانین حقوق بشر و کنوانسیون حقوق کودک را ناشی از گفتمان غرب می‌دانند، اما از دیدگاه بین‌المللی، کار کودک می‌تواند نقض حقوق کودکان و کنوانسیون حقوق کودک باشد. حقوق کودک، زیرا ایران به کنوانسیون ملحق شده و ملزم به رعایت آن است. با توجه به این تحولات داخلی و بین‌المللی، این تحقیق به تشریح حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌الملل و حقوق ایران می‌پردازد.

امروزه در جهان، حقوق بشر، به ویژه تغییر نگرش‌ها نسبت به کودکان و تقویت سازوکارهای جدید برای تضمین حقوق و آزادی‌های کودکان، به یک ضرورت عینی تبدیل شده است. این حقوق به ویژه در بهبود بیشتر اصول نهادی برای تضمین حق زندگی، نام، تابعیت، حق دانستن والدین، حفاظت در برابر سوءاستفاده، حمایت از کودکان محروم از محیط خانواده یا فرزندخوانده، کودکان ضعیف از نظر ذهنی یا جسمی، حقوق کودکان در زمینه مراقبت‌های بهداشتی و همچنین استاندارد زندگی لازم برای توسعه اجتماعی کودکان منعکس می‌شود (Chhetri, 2011). در جامعه‌ای که حفاظت از حقوق کودکان تضمین شده است، وارثان واقعی آینده به بلوغ می‌رسند و اعتماد به نفس و احترام به نفس کودکان افزایش می‌یابد. حفاظت از حقوق کودکان تحت نظارت هنجارهای جامعه بین‌المللی قرار دارد، نه تنها در برخی کشورها و جوامع، بلکه در مقیاس جهانی، که نشان‌دهنده اهمیت حفاظت از حقوق کودکان است. در ابتدای فهرست اسناد حقوقی بین‌المللی که به منظور حفاظت و تضمین حقوق کودک تدوین شده‌اند، به‌ویژه در اعلامیه جهانی حقوق بشر، با این جمله آغاز می‌شود: «تمام انسان‌ها آزاد و برابر در کرامت و حقوق متولد می‌شوند» (Humbert, 2024).

کار کودکان در بسیاری از کشورها به ویژه در کشورهای در حال توسعه یک نگرانی اجتماعی حیاتی است. این به عنوان هر نوع کاری که توسط کودکان انجام می‌شود که آن‌ها را از پتانسیل، حیثیت و پیشرفت شخصی محروم می‌کند و همچنین برای سلامت جسمی و روانی آن‌ها مضر است، تعریف می‌شود (ILO, 2020). کار کودکان با کارهای خانه کاملاً متفاوت است. هیچ آمار معتبر بین‌المللی در مورد کار کودکان وجود ندارد. قوانین داخلی در ادغام با قوانین بین‌المللی، اجرای نادرست قوانین و بحران اقتصادی از مهم‌ترین عوامل کار کودکان در ایران است (Davoudi &

همچنین با تبیین نقاط ضعف به دولت ایران در یافتن راه حلی برای موضوع کار کودکان کمک می‌کند. بنابراین هدف اصلی تحقیق، بررسی حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین المللی و حقوق ایران می‌باشد.

مبانی نظری تحقیق

مفهوم کودک در کنوانسیون حقوق کودک و حقوق ایران

در ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی ایران بلوغ را پایان طفولیت دانسته اند. مطابق با بلوغ جنسی فرض می‌شود و بر این اساس پسران ۱۴ سال و ۷ ماهه و همچنین دختران ۸ سال و ۹ ماهه بالغ و قانوناً مسئول تلقی می‌شوند و در بزرگسالی برای جرایم مجازات می‌شوند. این تعاریف مختلف از کودکی و بزرگسالی که معمولاً نشان دهنده بلوغ است، این امکان را برای افراد در سن خاصی فراهم می‌کند که به اندازه کافی بالغ برای تصمیم‌گیری قانونی در نظر گرفته شوند (Donnelly, 2024). علاوه بر این، گاهی اوقات قوانین حاکم بر سن قانونی تحت تأثیر ملاحظات سیاسی قرار می‌گیرند (Sharma, 2024). حتی با ملاحظات سنی به عنوان قانون، کودکان ۴ ساله درگیر کار کودکان هستند و برخی در خیابان زندگی می‌کنند. این بدتر شدن وضعیت توسط خبرنگاران و خبرگزاری‌ها گزارش شده است. از این رو، قوانین حمایت از کودک در ایران نسبت به کشورهایی که کنوانسیون‌های مربوطه را پذیرفته و به درستی اجرا کرده اند، مانند تایلند، مالزی و چین حقوق کمتری را در بر می‌گیرد و در عین حال، قوانین مکتوب با اقدامات و شرایط موجود بسیار متفاوت است (Zamfir, 2019).

هیچ تعریف جهانی از کودک کار وجود ندارد. گفتمان عمومی از واژه کار کودک برای اشاره به درگیری کودک در فعالیت‌هایی استفاده می‌کند که به نوعی برای جسم و روح مضر هستند. طبق استانداردهای بین المللی، حداقل سن قانونی اولیه که در آن کودکان مجاز به کار هستند ۱۵ سال (۱۴ سال در کشورهای در

حال توسعه) است. برای کارهای سبک محدودیت سنی ۱۳ تا ۱۵ سال (۱۲ تا ۱۴ در کشورهای در حال توسعه) تعیین شده است. در نهایت، برای کارهای خطرناک، این محدودیت تا ۱۸ سال (۱۶ سال تحت شرایط خاص در کشورهای در حال توسعه) افزایش می‌یابد (Weiner, 2021). مفاهیم کودک و کودکان کار از نظر فرهنگی و در طول زمان تغییر کرده است. نهادهای اصلی بین-المللی در این زمینه، سازمان بین المللی کار^۱ (ILO) و یونسف، بین کار استثماری یا سخت و کار مثبت یا مولد تمایز قائل می‌شوند. اصطلاح کودک کار اغلب به عنوان فعالیتی تعریف می‌شود که کودکان را از دوران کودکی و موفقیت بالقوه محروم می‌کند که برای رشد جسمی و ذهنی آن‌ها مضر است (Chhetri, 2011). نزدیک به نیمی از این کودکان درگیر کارهای خطرناکی هستند که به طور مستقیم سلامت، ایمنی و رشد اخلاقی آن‌ها را به خطر می‌اندازد. کار کودکان رابطه مستقیمی با بدرفتاری با کودکان دارد. بنابراین، کار کودک یکی از انواع بدرفتاری با کودکان است، زیرا شامل بی توجهی و/یا سوء استفاده می‌شود و برای سلامت، رشد و حیثیت کودکان مضر است. به دلیل اندازه کوچکتر، وابستگی و عدم بلوغ رشدی، کودکان نسبت به بزرگسالان آسیب پذیرتر از شرایط کاری مضر هستند زیرا عوامل محیطی ناسالم می‌تواند بر رشد و رشد آن‌ها تأثیر منفی بگذارد (ILO, 2020). علاوه بر این، کودکان اغلب در شرایطی کار می‌کنند که در آن آزار ناشی از کار بیشتر احتمال دارد اتفاق بیفتد (French & Wokutch, 2015). خشونت در کار کودکان اغلب سیستماتیک و بخشی از فرهنگ کار جمعی است که شامل خشونت فیزیکی، فریاد زدن، استفاده از زبان تحقیرآمیز و گاه آزار جنسی است. کودکان همچنین نسبت به بزرگسالان کمتر در مقابل آزار و شکایت مقاومت می‌کنند و آن‌ها را آسیب پذیرتر می‌کند (Rahmatilla, 2022).

¹ the International Labour Organization (ILO)

کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک

طبق کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک، کودکان حق برخورداری از مراقبت‌های بهداشتی، رژیم غذایی متعادل، آموزش، تفریح و استاندارد زندگی کافی را دارند (UN, 1989). کودکان حق دارند در برابر استثمار، تبعیض، سوء استفاده و بی توجهی محافظت شوند (Onaq et al., 2023). کار کودکان ذاتاً آزاردهنده است و باید به هر شکلی حذف شود. تا زمانی که این هدف محقق نشود، تلاش برای کاهش آسیب کار کودکان ارزش دارد. با توجه به اینکه بر اساس اصول اعلام شده در منشور ملل متحد، به رسمیت شناختن کرامت ذاتی و حقوق مساوی و مسلم همه اعضای خانواده بشری، اساس آزادی، عدالت و صلح در جهان است. مردم سازمان ملل متحد در منشور، ایمان خود را به حقوق اساسی بشر و حیثیت و ارزش انسان‌ها مورد تاکید قرار داده اند و مصمم به ارتقای پیشرفت اجتماعی و استانداردهای بهتر زندگی در آزادی بیشتر شده اند. سازمان ملل متحد در اعلامیه جهانی حقوق بشر و در میثاق‌های بین المللی حقوق بشر اعلام و موافقت کرده است که هر کس بدون هیچ گونه تمایزی مانند نژاد، مستحق تمام حقوق و آزادی‌های مندرج در آن است، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی یا سایر عقاید، منشأ ملی یا اجتماعی، دارایی، تولد یا وضعیت دیگر، با یادآوری اینکه در اعلامیه جهانی حقوق بشر، سازمان ملل متحد اعلام کرده است که کودکی مستحق مراقبت و کمک ویژه است. با اعتقاد به این که خانواده به عنوان گروه اساسی جامعه و محیط طبیعی رشد و رفاه همه اعضای آن و به ویژه فرزندان باید از حمایت و کمک‌های لازم برخوردار شود تا بتواند مسئولیت‌های خود را در جامعه به طور کامل به عهده بگیرد (Qizi et al., 2024).

«کار کودک» مفهومی است که به‌طور خاص در حقوق بین‌الملل برای اشاره به اشکال کار مضر برای کودکان استفاده می‌شود. کار

کودک طبق کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد ممنوع است و این کنوانسیون بر دولت‌های عضو الزام می‌کند که این پدیده را از بین ببرند. کار کودک کودکان را از دوران کودکی، پتانسیل و کرامتشان محروم می‌کند و به رشد جسمی و ذهنی آنها آسیب می‌زند. همچنین با تحصیل کودکان تداخل ایجاد می‌کند؛ به‌طوری که یا آنها را از امکان حضور در مدرسه محروم می‌سازد، یا مجبور می‌کند زودتر از مدرسه خارج شوند، یا آنها را وادار می‌کند که حضور در مدرسه را با کار طولانی و سنگین ترکیب کنند. با این حال، همه کارهایی که توسط کودکان انجام می‌شود به‌عنوان کار کودک محسوب نمی‌شود. فعالیت‌های تولیدی که با سن و مهارت‌های کودکان سازگار باشد و با آموزش و رفاه آنها تداخل نداشته باشد، می‌تواند به‌طور مثبت به توسعه آنها کمک کند. کار کودک معمولاً با استخدام کودکان در شرایطی که برای سن آنها مناسب نیست، مرتبط است. این مفهوم همچنین شامل فعالیت‌هایی می‌شود که به‌طور مستقیم با تولید اقتصادی مرتبط نیستند، مانند فعالیت‌های غیرقانونی که توسط کودکان انجام می‌شود (مانند قاچاق مواد مخدر) یا کارهای خطرناک خانگی است (Wahab & Dollah, 2023).

کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل (CRC)^۱، که در سال ۱۹۸۹ توسط مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد، سنگ بنای حفاظت بین‌المللی از حقوق کودکان است. این کنوانسیون به همراه سه پروتکل، بیان می‌کند که کودک باید «از استثمار اقتصادی و از انجام هر کاری که احتمالاً خطرناک باشد یا با تحصیل کودک تداخل داشته باشد، یا به سلامت کودک یا توسعه جسمی، ذهنی، روحی، اخلاقی یا اجتماعی او آسیب برساند، محافظت شود» (ماده ۳۲). این تعریف بسیار کلی است و کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل (CRC)، وظیفه تصویب چارچوب‌های قانونی در این زمینه، از جمله تعیین حداقل سن و شرایط و ساعات مناسب کار را به

¹Convention on the Rights of the Child (CRC)

کنوانسیون حداقل سن اجازه می‌دهد که «کار سبک» توسط افرادی که ۱۳ تا ۱۵ ساله هستند (یا حتی ۱۲ تا ۱۴ ساله در برخی کشورها) انجام شود (Golic & Logarusic, 2023)، مشروط بر اینکه:

الف) احتمالاً به سلامت یا توسعه آنها آسیب نرساند؛

ب) بر حضور آنها در مدرسه یا آموزش حرفه‌ای تأثیر نگذارد. بنابراین، کنوانسیون حداقل سن درجه قابل توجهی از انعطاف‌پذیری را در رابطه با بخش‌های اقتصادی که می‌توانند از دامنه کنوانسیون مستثنی شوند، حداقل سن برای کارهای خطرناک و سبک، انواع کارهای خطرناک که برای آنها حداقل سن باید بالاتر از کارهای غیرخطرناک تعیین شود و تعریف کار سبک فراهم می‌کند و اجازه می‌دهد که این موارد توسط مقامات ملی در مشورت با سازمان‌های کارفرمایان و کارگران تعریف شوند.

اهمیت حقوق کودکان کار

از نیمه دوم قرن بیستم، یکی از قدرتمندترین جنبش‌ها در سطح بین‌المللی بدون شک جنبش حفاظت از حقوق بشر بوده است. از این جنبش، مشاهده گردید که جنبش حفاظت از حقوق کودکان نیز به وجود آمد. رهایی حقوق کودکان، یعنی جداسازی آنها از حوزه حقوق بشر عمومی، با توجه به ناپختگی روانی و جسمی آنها کاملاً توجیه‌پذیر است. موقعیت به‌ویژه آسیب‌پذیر و حساس کودکان، یک رژیم ویژه برای حفاظت از موقعیت، حقوق و منافع آنها را توجیه می‌کند و حتی خواستار آن است. بنابراین، با گذشت زمان، کودک با بسیاری از حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شناخته خواهد شد و موقعیت کودک در جامعه مدرن به‌طور قابل توجهی بهبود خواهد یافت (Marcelin et al., 2024).

به‌طور کلی، قدیمی‌ترین مفهوم رابطه به این معنا بود که والدین بر فرزندان خود مانند اشیاء تسلط دارند و می‌توانند به‌طور آزادانه بر آنها تصرف کنند. با این حال، با توسعه بسیار طولانی جامعه،

دولت‌های عضو واگذار کرده و بنابراین انعطاف‌پذیری قابل توجهی در این زمینه به آنها می‌دهد. کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل (CRC)، تقریباً به‌طور جهانی تصویب شده است (۱۹۶ کشور عضو دارد) و ایالات متحده تنها کشوری است که آن را امضا کرده اما تصویب نکرده است. دو تا از سه پروتکل اختیاری آن (که هر دو در سال ۲۰۰۰ تصویب شده‌اند) به شدیدترین و مضرت‌ترین اشکال کار کودک مربوط می‌شود: مشارکت کودکان درگیری‌های مسلحانه و فحشا و پورنوگرافی کودکان. پروتکل اول توسط ۱۶۸ کشور عضو و پروتکل دوم توسط ۱۷۵ کشور تصویب شده است (Widiawati et al., 2023).

کنوانسیون حداقل سن کار کودکان

دو کنوانسیون دیگر که توسط سازمان بین‌المللی کار^۱ (ILO) تصویب شده‌اند، وضوح بیشتری در تعریف کار کودک ارائه می‌دهند. کنوانسیون سازمان بین‌المللی کار (ILO) در سال ۱۹۷۳ (کنوانسیون حداقل سن)، که توسط ۱۷۱ کشور تصویب شده است، حداقل سن ۱۵ سال را برای ورود به کار تعیین می‌کند (که به‌طور موقت برای برخی کشورهای در حال توسعه ۱۴ سال تعیین شده است). برخی از بخش‌های اقتصادی ممکن است از اجرای این کنوانسیون مستثنی شوند (ماده ۴) یا ممکن است مشمول معافیت‌های موقت باشند (ماده ۵). حداقل سن برای دسترسی به شغلی که احتمالاً «سلامت، ایمنی یا اخلاق جوانان را به خطر می‌اندازد». یعنی کار خطرناک، ۱۸ سال تعیین شده است (۱۶ سال تحت شرایط خاص). در رابطه با تعریف چنین کارهای خطرناکی، دشواری‌هایی وجود دارد، زیرا هیچ فهرست بین‌المللی از اشکال کار که به‌عنوان خطرناک محسوب می‌شوند، وجود ندارد. طبق کنوانسیون حداقل سن، انواع کارهای خطرناک یا استخدامی که تا سن ۱۸ سالگی ممنوع هستند، باید توسط مقامات ملی ذی‌صلاح پس از مشورت با کارفرمایان و کارگران تعیین شوند (ماده ۳(۲)).

^۱ International Labour Organization (ILO)

تقاضای بازار: کار کودک به طور تصادفی ایجاد نمی‌شود. کارفرمایان به دلیل هزینه پایین‌تر کار کودکان نسبت به بزرگ‌ترها، تمایل دارند از آن‌ها برای انجام کارهای مختلف استفاده کنند. همچنین، در شرایط اقتصادی ناپایدار، کارفرمایان می‌توانند به راحتی از استخدام کودکان صرف‌نظر کنند. کودکان همچنین به دلیل عدم تمایل به تشکیل اتحادیه‌های کارگری، معمولاً کارگران مطیع‌تری هستند.

آثار شوک‌های درآمدی بر خانواده‌ها: برخی خانواده‌ها برای مقابله با شوک‌های درآمدی ناشی از بلایای طبیعی، بحران‌های اقتصادی یا بیماری‌های مهلک مانند ایدز، به کار کودکان متوسل می‌شوند. اگر یکی از والدین به ایدز مبتلا شود، کودک ممکن است مجبور شود از تحصیل کناره‌گیری کرده و مسئولیت تأمین معاش خانواده را بر عهده بگیرد. همچنین، در مواردی که سرپرستی خانواده بر عهده کودکان یتیم است، آن‌ها ناچارند برای مراقبت از خواهر و برادرهای کوچک‌تر خود کار کنند.

عدم اجرای قوانین و سیاست‌های حمایتی: تا زمانی که قوانین و سیاست‌های جامع و مؤثر برای حمایت از کودکان وجود نداشته باشد، کار کودک ادامه خواهد یافت. دوران کودکی زمان حیاتی برای رشد و سلامت هر فرد است و نیازهای خاص کودکان در زمینه‌های فیزیکی، شناختی و رفتاری باید مورد توجه قرار گیرد.

پیشینه تحقیق

هوگو (۲۰۲۴)، در راستای بررسی انتقادی قوانین و سیاست‌های کار کودکان بنگلادش دریافتند که، این کشور کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل، کنوانسیون حداقل سن سازمان بین‌المللی را تصویب کرده است. دولت یک چارچوب قانونی و سیاستی برای حذف همه اشکال کار کودکان تا سال ۲۰۲۵ ایجاد کرده است. در این مقاله نویسنده انواع مختلفی از اسناد دولتی، از جمله قوانین، قوانین، سیاست‌ها، و گزارش‌ها و همچنین شواهد در حال ظهور را ارزیابی کرد. نتایج حاکی از آن است که چارچوب حقوقی و

مفهوم حقوق کودکان در نهایت ایجاد شد که شروع به محدود کردن قدرت والدین بر فرزندان کرد. بدون شک، ظهور و توسعه مفهوم حقوق کودکان را می‌توان به‌عنوان یک ادامه ضروری از فرآیند توسعه حقوق بشر عمومی مشاهده کرد. به عبارتی، همان‌طور که با توسعه حقوق و آزادی‌های بشر، افراد از تصمیمات اتخاذ شده توسط دولت، آزاد شدند، به‌طور واقعی، بسیار دیرتر، حقوق کودک نیز شروع به توسعه کرد که توانایی والدین را در مدیریت زندگی فرزندانشان محدود کرد. به‌عنوان یک پیامد از جنبش اجتماعی برای رهایی انسان از قدرت، با مفهوم حقوق بشر، مفهوم حقوق کودکان به‌عنوان یک بخش جداگانه از حقوق بشر نیز به‌طور قوی و سریعی در حال توسعه است. فعالیت‌های هنجاری جامعه بین‌المللی به‌ویژه در نیمه دوم قرن بیستم به‌طور قابل توجهی توسعه خواهد یافت که به تصویب کنوانسیون جامع حقوق کودک سازمان ملل منجر می‌شود و سپس این کنوانسیون به‌عنوان پایه‌ای برای ساخت سیستم‌های بین‌المللی و ملی برای حفاظت از حقوق کودکان در جامعه مدرن تبدیل خواهد شد (Golic & Logarusic, 2023).

عوامل مؤثر بر کار کودک

موانع تحصیلی: در بسیاری از کشورها، تحصیلات ابتدایی رایگان نیست و همیشه برای همه کودکان در دسترس نمی‌باشد، به‌ویژه در مناطق دورافتاده و روستایی. حتی در مناطقی که مدارس و امکانات آموزشی وجود دارد، ممکن است کیفیت آموزش با نیازهای خانواده‌ها همخوانی نداشته باشد. در چنین شرایطی، اگر خانواده نتواند هزینه‌های تحصیل را تأمین کند یا والدین به تحصیل اهمیت ندهند، کودکان به کار کردن مجبور می‌شوند.

فرهنگ و آداب و رسوم: بسیاری از والدین تمایل دارند که فرزندانشان به‌طور سنتی در مسیر شغلی پدران خود گام بردارند و به عنوان کمک‌یار در تأمین معاش خانواده عمل کنند.

سیاستی کشور جامع و همسو با برنامه‌های بلندمدت توسعه است. نهادهای سازمانی برای اجرا و نظارت بر این سیاست‌ها و برنامه‌های طراحی شده برای کاهش کار کودکان همکاری می‌کنند (Hoque, 2024).

کویزی و همکاران (۲۰۲۴)، به اجرای آموزش و حمایت از حقوق کودکان در عصر فناوری پرداختند. این مقاله چارچوب قانونی جامعی را که در ازبکستان برای حمایت از حقوق و منافع کودکان ایجاد شده است، بررسی نمود و تعهد این کشور به همسویی قوانین ملی خود با هنجارهای بین‌المللی را برجسته نمود. این مطالعه به بررسی اسناد و سیاست‌های هنجاری مختلفی پرداخت که در ازبکستان برای تضمین حمایت از حقوق کودکان، از جمله حق زندگی، سلامت، حیثیت، و آزادی از تبعیض اجرا شده‌اند. علاوه بر این، مقاله ادغام استانداردهای حقوقی بین‌المللی در قوانین ملی را مورد بحث قرار داد که نشان دهنده تعهد ازبکستان برای انجام تعهدات بین‌المللی خود است. این تحقیق همچنین مکانیسم‌های به کار گرفته شده توسط مقامات دولتی و محلی برای حفاظت از حقوق کودکان و ارتقای رشد جسمی، فکری، معنوی و اخلاقی آن‌ها را تجزیه و تحلیل نمود. این یافته‌ها بر رویکرد فعال ازبکستان در ایجاد یک سیستم حقوقی قوی تأکید می‌کند که رفاه و رشد کودکان در عصر دیجیتال را در اولویت قرار می‌دهد (Qizi et al., 2024).

فان و همکاران (۲۰۱۴)، به بررسی عوامل تعیین‌کننده کار کودکان در ایالات متحده مدرن: شواهدی از کارگران کشاورزی و فرزندان آن‌ها و نگرانی‌های مربوط به سیاست‌های عمومی در حال انجام پرداختند. در این تحقیق با استفاده از نظرسنجی ملی کارگران کشاورزی، نشان داده شد که کار کودک در ایالات متحده مدرن با وجود کاهش در طول زمان هنوز قابل توجه است و استدلال نمود که عدم موفقیت تصمیم‌های اخیر سیاست کار کودکان، برخی از کارگران جوان را آسیب‌پذیر کرده است. بنابراین، از داده‌های

محدود موجود برای بررسی عوامل تعیین‌کننده کار کودکان مزرعه‌دار و غیرکشاورزی در ایالات متحده و در نظر گرفتن روابط بین کار کودکان و تمایل خانواده‌ها به شرکت در برنامه‌های آموزشی و رفاهی استفاده گردید. نتایج نشان داد که، از آنجایی که اکثر ادبیات مربوط به کار کودکان از زمینه بین‌المللی سرچشمه می‌گیرد، این تحقیق با ارائه پرونده ایالات متحده برگرفته از یک بخش کلیدی صنعت و در عین حال اطلاع‌رسانی به بحث‌های جاری در مورد تجدیدنظرهای احتمالی در قوانین کار کودکان و ارائه پشتیبانی از داده‌های مستمر و گسترده، این شکاف را کاهش می‌دهد (Fan et al., 2014).

داودی و همکاران (۱۴۰۰)، به بررسی سیاست‌های آموزشی و حقوق شهروندی کودکان در ایران پرداختند و بیان نمودند که، بسیاری از کودکان که در بستر اقتصادی مناسبی قرار نداشتند که از این حق به عنوان یکی از حقوق اولیه و بدیهی اجتماعی و شهروندی خود محروم شده و باعث ایجاد چرخه نابرابری در بلند مدت و تضعیف و عدم تحقق حقوق شهروندی گردیده است (Davoudi & Aboozari, 2021).

روش تحقیق

این پژوهش، از نوع بنیادی و نظری است و شیوه تحلیل اطلاعات نیز توصیفی - تحلیلی مبتنی بر روش‌شناسی کیفی می‌باشد. روش جمع‌آوری داده‌ها اسنادی و کتابخانه‌ای است. در این راستا برای دستیابی به این نتیجه درست و شفاف استفاده از روش تحقیق مروری به‌عنوان یک رویکرد جامع و نظام‌مند ضروری است. در ابتدا، به جمع‌آوری و تحلیل اسناد بین‌المللی مرتبط با حقوق کودکان، از جمله کنوانسیون حقوق کودک و دیگر معاهدات بین‌المللی مانند کنوانسیون منع کار کودک پرداخته شده است که این مرحله شامل بررسی دقیق مفاد حقوقی، تعهدات کشورها و شیوه‌های اجرایی این اسناد در سطح جهانی است. سپس، به تحلیل

می‌پردازد. این گزارش که در سال بین‌المللی سازمان ملل برای حذف کار کودکان توسط سازمان بین‌المللی کار (ILO) و صندوق کودکان سازمان ملل (UNICEF) منتشر شده است، که نگرانیان مشترک هدف ۸,۷ از اهداف توسعه پایدار هستند، مقیاس و ویژگی‌های کلیدی کار کودکان در حال حاضر و تغییرات آن در طول زمان را توصیف می‌کند. برآوردهای کار کودکان کار که از سال ۲۰۰۰ هر چهار سال یکبار توسط سازمان بین‌المللی کار (ILO) گزارش می‌شود، بر اساس برآورد داده‌ها از نظرسنجی‌های ملی خانوارها است. برآوردهای جدید از بیش از ۱۰۰ نظرسنجی خانوار که دو سوم جمعیت کودکان ۵ تا ۱۷ ساله جهان را پوشش می‌دهد، استفاده می‌کند. آنچه که این گزارش می‌گوید نگران‌کننده است.

کودکان کار همچنان یک مشکل پایدار در جهان امروز است. آخرین برآوردهای جهانی نشان می‌دهد که در ابتدای سال ۲۰۲۰، ۱۶۰ میلیون کودک کار، ۶۳ میلیون دختر و ۹۷ میلیون پسر در سطح جهانی مشغول به کار بودند که تقریباً یک دهم از تمام کودکان در سراسر جهان را شامل می‌شود. هفتاد و نه میلیون کودک، نزدیک به نیمی از تمام کودکان کار در کارهای خطرناک بودند که به‌طور مستقیم سلامت، ایمنی و توسعه اخلاقی آن‌ها را به خطر می‌اندازد. پیشرفت جهانی در برابر کار کودک از سال ۲۰۱۶ متوقف شده است. درصد کودکان کار در طول چهار سال گذشته بدون تغییر باقی مانده در حالی که تعداد مطلق کودکان کار، بیش از ۸ میلیون نفر افزایش یافته است. به‌طور مشابه، درصد کودکان در کارهای خطرناک تقریباً بدون تغییر بود، اما به لحاظ عددی ۶,۵ میلیون کودک افزایش یافته است. تصویر جهانی پیشرفت‌های مداوم در برابر کودکان کار در آسیا و اقیانوسیه و آمریکای لاتین و کارائیب را پنهان می‌کند. در هر دو منطقه، کودکان کار در چهار سال گذشته به‌طور درصدی و عددی کاهش یافته است. پیشرفت مشابه در آفریقا دشوار بوده است. این منطقه از سال ۲۰۱۲ شاهد افزایش در

قوانین و مقررات داخلی ایران، از جمله قانون کار و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، پرداخته شده است.

یافته‌های تحقیق

اسناد بین‌المللی در زمینه حقوق کودکان

اسناد بین‌المللی در زمینه حقوق کودکان نیز می‌توانند به شرح زیر طبقه‌بندی شوند (Muslim et al., 2024):

۱. اسناد مربوط به همکاری کشورهای اروپایی:

✓ کنوانسیون اروپایی در مورد شناسایی و اجرای تصمیمات مربوط به سرپرستی کودکان و بازگرداندن سرپرستی کودکان (ETS شماره ۱۰۵) که در سال ۱۹۸۰ امضا و از ۱ سپتامبر ۱۹۸۳ به اجرا درآمد.

✓ کنوانسیون اروپایی در مورد اجرای حقوق کودکان، که در ۲۵ ژانویه ۱۹۹۶ امضا و در ایتالیا از ۱ نوامبر ۲۰۰۳ به اجرا درآمد.

۲. اسناد مربوط به همکاری کشورهای آفریقایی:

✓ منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودک، که در سال ۱۹۹۰ امضا و از ۲۹ نوامبر ۱۹۹۹ به اجرا درآمد.

✓ منشور جوانان آفریقایی، که در ۲ ژوئیه ۲۰۰۶ امضا و از ۸ اوت ۲۰۰۹ به اجرا درآمد.

۳. اسناد مربوط به همکاری کشورهای منطقه آمریکایی:

✓ کنوانسیون بین‌المللی ترافیک در کودکان (تصویب شده در مکزیکوسیتی، مکزیک، در ۱۹ مارس ۱۹۹۴).

✓ کنوانسیون بین‌المللی بازگشت کودکان، که در ۲۵ ژانویه ۱۹۹۶ امضا و از ۴ نوامبر ۱۹۹۴ به اجرا درآمد.

✓ کنوانسیون بین‌المللی در مورد تعارض قوانین مربوط به فرزندخواندگی کودکان، که در ۱۹۸۴ امضا و در ۱۹۸۸ به اجرا درآمد.

برآوردهای جهانی ۲۰۲۰، روندها و راه پیش رو به بررسی وضعیت فعلی در تلاش‌های جهانی برای پایان دادن به کار کودکان کار

هر دو تعداد و درصد کودکان در کار کودک بوده است. اکنون تعداد کودکان کار در آفریقای بزرگ بیشتر از مجموع سایر نقاط جهان است. اهداف جهانی کار کودک بدون یک پیشرفت چشمگیر در این منطقه محقق نخواهد شد. در چهار سال گذشته، پیشرفت مداومی در بین کودکان ۱۲ تا ۱۴ ساله و ۱۵ تا ۱۷ ساله ثبت شده است. کودکان کار در هر دو گروه سنی به طور درصدی و عددی کاهش یافته و این روند کاهشی که در برآوردهای قبلی مشاهده شده است، ادامه دارد. با این حال، کار کودک در بین کودکان خردسال ۵ تا ۱۱ ساله افزایش یافته است، در حالی که برآوردهای جهانی ۲۰۱۶ نشان دهنده کاهش پیشرفت برای این گروه سنی بود. در سال ۲۰۲۰، ۱۶٫۸ میلیون کودک ۵ تا ۱۱ ساله بیشتر از سال ۲۰۱۶ بودند (Pirakhandan et al., 2021).

برای والدین، یک کودک نشانه‌ای از خوشبختی، جانشینی برای نسل، بالاترین نعمت، معنای زندگی و شیرینی آن، اساس خوشبختی و موضوعی برای آموزش و تربیت است؛ برای معلم، کودک موضوع آموزش و تربیت است، هدف فرآیند آموزشی و مرکز توجه در فرآیند تربیتی است؛ برای روانشناس، کودک شخصی است که افکار و روان او به طور کامل شکل نگرفته است؛ برای نویسنده، کودک اولین تجلی درک انسانی، موضوعی برای مطالعه و تفسیر خلاقانه و فهم است؛ برای قانون، کودک به دلیل سن و بلوغ جسمی و ذهنی‌اش تحت حمایت دولت است و بنابراین موضوع حمایت ویژه قانون است؛ برای دولت، کودک از اهمیت استراتژیک بالایی برخوردار است و یکی از عناصر اصلی است که توسعه تدریجی دولت، جانشینی نسل‌ها، عملکرد کلی دولت و اساس آینده دولت را تضمین می‌کند. اسناد جدید حقوقی بین‌المللی در مورد حقوق کودکان تعاریف مختلفی از مفهوم حقوق کودک ارائه می‌دهند (سازمان وحدت آفریقا، منشور حقوق و رفاه کودک، ۱۹۹۰). یکی دیگر از دلایلی که ایجاد یک تعریف دقیق‌تر از مفهوم «کودک» را دشوار کرده است، این است که قوانین

برخی کشورها به عنوان یک قاعده، سن کلی بزرگسالی را مشخص نمی‌کنند. با این حال، قوانین حاوی مقرراتی درباره ظرفیت قانونی جزئی یا کامل یا بلوغ (بزرگسالی مدنی، بزرگسالی کیفری) هستند. در این زمینه، برای توصیف شخص زیر ۱۸ سال، از اصطلاحات مختلفی استفاده می‌شود، مانند «کودک» (معمولاً ۱۲-۱۵ سال)، «نوجوان»، «زیر سن قانونی»، «جوانان» و «نوجوانان» (تا زمان بلوغ) است.

بر اساس یافته‌های تحقیق، اسناد جهانی که به حوزه خاصی از روابط قانونی (قانون کیفری، قانون خانواده، قانون مدنی، قانون کار) مربوط می‌شوند عبارتند از:

- کنوانسیون ۲۹ مه ۱۹۹۳ در مورد حفاظت از کودکان و همکاری در زمینه فرزندخواندگی بین‌المللی؛
- پروتکل پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق انسان، به ویژه زنان و کودکان، که مکمل کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد جرم‌های سازمان‌یافته فراملی است (تصویب شده توسط قطعنامه مجمع عمومی ۲۵/۵۵ در ۱۵ نوامبر ۲۰۰۰)؛
- قوانین حداقل استاندارد سازمان ملل برای اداره عدالت نوجوانان (تصویب شده توسط قطعنامه مجمع عمومی ۳۳/۴۰ در ۲۹ نوامبر ۱۹۸۵)؛
- راهنماهای سازمان ملل برای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان، که توسط قطعنامه ۱۱۲/۴۵ مجمع عمومی در ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰ تصویب و منتشر شده است.
- این اسناد به ایجاد یک چارچوب قانونی و حمایتی برای حفاظت از حقوق کودکان و نوجوانان و پیشگیری از بزهکاری در این گروه سنی کمک می‌کنند.

بر اساس تعریفی که در ماده ۱ کنوانسیون «حقوق کودک» آمده است: «به منظور این کنوانسیون، کودک به معنای هر انسان زیر سن

اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مقرر می‌دارد: اقدامات ویژه‌ای باید به نمایندگی از تمام کودکان و جوانان بدون هیچ تبعیضی به دلیل والدین یا شرایط دیگر اتخاذ شود (Risley, 2019).

در راستای حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین الملل و حقوق ایران سیاست‌ها و اقدامات زیر قابل انجام خواهد بود که شامل موارد زیر می‌باشد:

- فراهم کردن فرصت‌ها، به ویژه فرصت‌های آموزشی، به منظور برآورده کردن نیازهای متنوع جوانان و ایجاد یک چارچوب حمایتی برای حفظ توسعه شخصی تمام جوانان، به ویژه کسانی که به طور مشخص در معرض خطر یا در معرض آسیب اجتماعی هستند و نیاز به مراقبت و حمایت ویژه دارند؛
- فلسفه‌ها و رویکردهای تخصصی برای پیشگیری از بزهکاری، بر اساس قوانین، فرآیندها، نهادها، امکانات و یک شبکه ارائه خدمات که هدف آن کاهش انگیزه، نیاز و فرصت برای ارتکاب تخلفات یا شرایطی است که به وقوع آن‌ها منجر می‌شود؛
- مداخله رسمی که باید به طور عمده در راستای منافع کلی جوان انجام شود و تحت هدایت انصاف و برابری باشد؛
- حفاظت از رفاه، توسعه، حقوق و منافع تمام جوانان؛
- توجه به این نکته که رفتار یا رفتارهای جوانانه که با هنجارها و ارزش‌های اجتماعی کلی همخوانی ندارد، غالباً بخشی از فرآیند بلوغ و رشد است و تمایل دارد به طور خودبخود در بیشتر افراد با گذر به بزرگسالی ناپدید شود؛
- آگاهی از اینکه، بر اساس نظر غالب کارشناسان، برچسب زدن به یک جوان به عنوان «انحرافی»، «بزهکار»

هجده سال است، مگر اینکه طبق قانونی که برای کودک قابل اجرا است، بزرگسالی زودتر به دست آید» (Adegbite, 2024).

یک حوزه جداگانه از حقوق بشر به نام «حقوق کودکان» شکل گرفته است که شامل چارچوب‌های قانونی بین‌المللی و ملی است که حقوق، امتیازات و تضمین‌های ویژه‌ای را برای کودکانی که از نظر جسمی و ذهنی نارس هستند، در نظر می‌گیرد و در نتیجه، قبل و بعد از تولد، سطح مناسب حفاظت قانونی و سازوکارهایی را فراهم می‌کند (Burman, 2024). چهار اصل کلی وجود دارد که حقوق تمام کودکان را تضمین می‌کند: اول، عدم تبعیض. این به این معناست که تمام کودکان حق دارند پتانسیل خود را در تمام موقعیت‌ها و در تمام زمان‌ها توسعه دهند. هر کودک باید به آموزش برابر دسترسی داشته باشد، بدون توجه به جنسیت، نژاد، قومیت، ملیت، دین، ناتوانی یا والدین (Awary et al., 2024).

اولین اسناد جهانی در این زمینه در سطح بین‌المللی توسط جامعه ملل اجرا شد که کمیته ویژه‌ای برای رسیدگی به مسائل مربوط به حفاظت از کودکان ایجاد کرد و کنوانسیون‌هایی را در سال ۱۹۲۱ برای ممنوعیت تجارت زنان و کودکان و در سال ۱۹۲۶ برای ممنوعیت برده‌داری تصویب کرد. در سال ۱۹۲۴، اعلامیه ژنو درباره حقوق کودک توسط جامعه ملل تصویب شد. به طور کلی، توافقات بین‌المللی بر اساس معیارهای زیر طبقه‌بندی می‌شوند: اعلامیه‌ها و کنوانسیون‌های عمومی سازمان ملل که به عنوان استانداردهای جهانی در زمینه حقوق بشر شناخته می‌شوند: اعلامیه جهانی حقوق بشر؛ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی؛ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به شرح زیر بیان می‌کند: هر کودک باید بدون هیچ تبعیضی از نظر نژاد، رنگ، جنسیت، زبان، ایمان، ملیت یا زمینه اجتماعی، مالکیت یا تولد، حق چنین اقداماتی را که برای وضعیت او به عنوان یک فرد زیر سن قانونی لازم است، از طرف خانواده، جامعه و دولت داشته باشد (مجمع عمومی سازمان ملل، اعلامیه حقوق کودک، ۱۹۵۹). ماده ۱۰ میثاق حقوق

یا «پیش‌بزه‌کار» غالباً به توسعه یک الگوی پایدار از رفتارهای نامطلوب در جوانان کمک می‌کند.

- چارچوب قانونی: ایجاد و اجرای قوانین جامع که تبعیض در آموزش و کار کودک را ممنوع کند و اطمینان حاصل کند که با استانداردهای بین‌المللی تعیین شده توسط کنوانسیون‌های یونسکو و ILO هم‌راستا باشد.
- دسترسی به آموزش: اطمینان از اینکه تمام کودکان به آموزش با کیفیت دسترسی برابر دارند، بدون توجه به پیشینه، جنسیت یا وضعیت اجتماعی-اقتصادی آن‌ها. این شامل حذف موانع موجود در برابر حضور کودکان در مدرسه، مانند مشکلات مالی، فاصله یا رسوم فرهنگی است.
- آگاهی و آموزش: برگزاری کمپین‌های آگاهی و برنامه‌های آموزشی برای معلمان، والدین و جوامع درباره اهمیت آموزش و حقوق کودکان. این می‌تواند به تغییر نگرش‌های فرهنگی و کاهش تبعیض در محیط‌های آموزشی کمک کند.
- نظارت و ارزیابی: پیاده‌سازی سیستم‌های نظارتی برای پیگیری پیشرفت در کاهش تبعیض در آموزش و کار کودک. این شامل جمع‌آوری داده‌ها در مورد نرخ ثبت‌نام، حضور و شیوع کار کودک، به‌ویژه در بدترین اشکال آن است.
- خدمات حمایتی: ارائه خدمات حمایتی برای کودکانی که در معرض خطر ترک تحصیل یا ورود به کار کودک هستند، از جمله مشاوره، کمک مالی و برنامه‌های آموزش حرفه‌ای برای کودکان بزرگ‌تر است.
- همکاری با ذینفعان: درگیر کردن ذینفعان مختلف، از جمله نهادهای دولتی، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های جامعه و بخش خصوصی، برای ایجاد یک رویکرد

هماهنگ به منظور مقابله با تبعیض در آموزش و کار کودک.

- توسعه سیاست‌ها: توسعه و اجرای سیاست‌هایی که به‌طور خاص به بدترین اشکال کار کودک هدف‌گذاری شده‌اند و اطمینان حاصل کنند که کودکان از کارهای خطرناک خارج شده و فرصت‌های آموزشی دریافت می‌کنند.
- تقویت حمایت اجتماعی: تقویت سیستم‌های حمایت اجتماعی برای حمایت از خانواده‌های آسیب‌پذیر که می‌تواند به کاهش فشارهای اقتصادی منجر به کار کودک کمک کند. این شامل برنامه‌های انتقال نقدی، کمک غذایی و دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی است.
- ترویج حقوق کودک: پرورش فرهنگ احترام به حقوق کودکان از طریق برنامه‌های آموزشی که به کودکان درباره حقوقشان آموزش می‌دهد و آن‌ها را توانمند می‌سازد تا در برابر تبعیض و استثمار صحبت کنند.
- همکاری بین‌المللی: همکاری با سازمان‌های بین‌المللی و کشورهای دیگر برای به اشتراک‌گذاری بهترین شیوه‌ها، منابع و استراتژی‌ها برای مبارزه با تبعیض در آموزش و کار کودک در مقیاس جهانی.
- با اجرای این سیاست‌ها و اقدامات، کشورهای مختلف می‌توانند گام‌های قابل توجهی در راستای تحقق تعهدات خود تحت کنوانسیون‌های یونسکو و ILO بردارند و در نهایت اطمینان حاصل کنند که تمام کودکان فرصتی برای رشد در یک محیط ایمن و حمایتی دارند.

وضعیت حقوق کودکان کار در اسناد بین‌المللی

با وجود یک چارچوب بین‌المللی جامع و هنجاری که کار کودک را ممنوع می‌کند، این پدیده در بسیاری از نقاط جهان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، ادامه دارد. در مناطق زیر صحرای آفریقا،

کودکان کار یکی از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اجتماعی هستند که به دلیل شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به کارهای سخت و غیررسمی مشغول می‌شوند. حقوق شهروندی این کودکان در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی کشورها به‌ویژه ایران، به‌طور خاص مورد توجه قرار گرفته است. در این مقاله، به بررسی و مقایسه حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و قوانین ایران از سال ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ پرداخته شد.

اسناد بین‌المللی متعددی وجود دارند که به حقوق کودکان کار پرداخته‌اند. مهم‌ترین این اسناد شامل کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹) و کنوانسیون سازمان بین‌المللی کار (ILO) شماره ۱۸۲ در مورد بدترین اشکال کار کودک (۱۹۹۹) است. کنوانسیون حقوق کودک، حق زندگی، بقا و توسعه را برای همه کودکان تضمین می‌کند و بر ضرورت حمایت از کودکان در برابر هرگونه سوءاستفاده و استثمار تأکید دارد. همچنین، کنوانسیون ILO شماره ۱۸۲ به شناسایی و حذف بدترین اشکال کار کودک، از جمله کار-های خطرناک و استثمار، می‌پردازد و کشورهای عضو را ملزم می‌کند تا اقداماتی برای جلوگیری از این اشکال کار انجام دهند. در ایران، قانون کار (۱۹۹۱) و قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (۲۰۰۲) به حقوق کودکان کار پرداخته‌اند. طبق ماده ۷۹ قانون کار، استخدام کودکان زیر ۱۵ سال ممنوع است و برای کارگران بین ۱۵ تا ۱۸ سال، شرایط خاصی در نظر گرفته شده است. همچنین، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، به‌ویژه در مواد ۱ و ۲، بر حق تحصیل، سلامت و حفاظت از کودکان تأکید دارد و هرگونه کار کودک را که به سلامت و تحصیل آن‌ها آسیب می‌زند، ممنوع می‌کند.

با مقایسه این دو مجموعه قوانین، می‌توان به چند نکته کلیدی اشاره کرد. اولاً، هر دو نظام حقوقی بر ممنوعیت کار کودک تأکید دارند، اما در عمل، اجرای این قوانین در ایران با چالش‌هایی مواجه است. براساس گزارشات بین‌المللی، آمار بالای کودکان کار در

حتی در سال‌های اخیر افزایش یافته است. بنابراین، نیاز به تلاش‌های بیشتری برای مبارزه با کار کودک وجود دارد. با این حال، همه کارهایی که توسط کودکان انجام می‌شود، برای سلامت و توسعه آن‌ها مضر نیست. بنابراین، اولین وظیفه این است که کار کودک، که شامل اشکال مضر کار است را از سایر اشکال مشارکت کودکان در کار که قابل قبول و دارای جنبه آموزشی هستند، متمایز گردد. در حالی که کنوانسیون‌های بین‌المللی تعریفی کلی از کار کودک ارائه می‌دهند، اما وظیفه تعریف معیارهای دقیق‌تر، مانند تعداد ساعات کاری قابل قبول در هفته یا آنچه که کار خطرناک محسوب می‌شود، به قوانین ملی واگذار شده است. کار کودک یک پدیده پیچیده است که علل متعددی دارد که در میان آن‌ها، فقر معمولاً در صدر قرار دارد. مبارزه با این پدیده نیاز به یک رویکرد جامع دارد که شامل افزایش آگاهی در میان خانواده‌ها و جوامع محلی، دقت لازم از سوی شرکت‌های فعال در زنجیره تأمین جهانی و اقدام از سوی دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و جامعه مدنی می‌باشد. اتحادیه اروپا حقوق کودکان را از طریق سیاست-های داخلی و خارجی خود حمایت می‌کند. این اتحادیه اقداماتی را برای مبارزه با کار کودک از طریق همکاری با سازمان‌های بین‌المللی انجام داده و پروژه‌های توسعه‌ای را تأمین مالی کرده است که هدف آن‌ها مقابله با این پدیده است. شرط‌بندی حقوق بشر که در ترتیبات تجاری اتحادیه اروپا گنجانده شده، مسیر دیگری برای مقابله با کار کودک فراهم می‌کند. با این حال، درخواست‌های زیادی از سوی جامعه مدنی و پارلمان اروپا برای تحمیل الزامات قانونی الزام‌آور بر شرکت‌های مستقر در اتحادیه اروپا وجود دارد تا اطمینان حاصل شود که واردات کالاهای آن‌ها از کشورهای در حال توسعه عاری از کار کودک است (Hoque, 2024).

مقایسه حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران

ایران نشان‌دهنده عدم اجرای مؤثر این قوانین است. ثانیاً، در حالی که اسناد بین‌المللی بر حق تحصیل و توسعه کودکان تأکید دارند، در ایران، بسیاری از کودکان کار به دلیل مشغولیت در کار، از تحصیل محروم می‌شوند که این موضوع نقض حقوق آن‌ها به شمار می‌آید. در نهایت، حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و قوانین ایران به‌طور کلی همسو هستند، اما در زمینه اجرای این حقوق، چالش‌های جدی وجود دارد. برای بهبود وضعیت کودکان کار در ایران، نیاز به همکاری‌های بین‌المللی، اصلاحات قانونی و افزایش آگاهی عمومی در مورد حقوق کودکان احساس می‌شود. این اقدامات می‌توانند به کاهش تعداد کودکان کار و بهبود شرایط زندگی آن‌ها کمک کنند.

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج حاصل از تحقیق نتیجه گرفته شد که، حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران تحت تأثیر مجموعه‌ای از قوانین و کنوانسیون‌ها قرار دارد که هدف آن‌ها حمایت از حقوق کودکان و جلوگیری از استثمار آن‌هاست. با وجود وجود چارچوب‌های قانونی جامع، چالش‌های جدی در زمینه اجرای مؤثر این حقوق وجود دارد، به‌ویژه در کشورهایی که فقر و نابرابری اجتماعی به شدت رواج دارد. در ایران، هرچند قوانین ملی به حمایت از حقوق کودکان کار پرداخته‌اند، اما نیاز به تقویت نظارت، افزایش آگاهی عمومی و همکاری بین‌المللی برای بهبود وضعیت این کودکان احساس می‌شود. بنابراین، برای تحقق واقعی حقوق شهروندی کودکان کار، لازم است که دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و جامعه مدنی به‌طور مشترک اقدام کنند و به ایجاد محیطی امن و حمایتی برای رشد و توسعه آن‌ها بپردازند. تحلیل حقوق شهروندی کودکان کار در اسناد بین‌المللی و قوانین جمهوری اسلامی ایران نشان‌دهنده وجود یک هم‌راستایی کلی در اصول و اهداف حقوقی است، اما در عمل، چالش‌های جدی در زمینه اجرا و نظارت بر این حقوق وجود دارد. اسناد بین‌المللی

مانند کنوانسیون حقوق کودک و کنوانسیون ILO شماره ۱۸۲ بر ممنوعیت کار کودک و تضمین حقوق اساسی آن‌ها تأکید دارند. با این حال، در ایران، علی‌رغم وجود قوانین حمایتی، آمار بالای کودکان کار و مشکلات مربوط به اجرای این قوانین، نشان‌دهنده نواقص و کاستی‌های جدی در سیستم حمایتی است. این وضعیت نه تنها به نقض حقوق کودکان منجر می‌شود، بلکه بر توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور نیز تأثیر منفی می‌گذارد. بنابراین، ضروری است که اقدامات مؤثری در جهت بهبود وضعیت حقوقی و اجتماعی کودکان کار انجام شود.

در نهایت پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- تقویت قوانین و مقررات: لازم است که قوانین موجود در زمینه حقوق کودکان کار به‌ویژه در حوزه‌های کار، آموزش و بهداشت تقویت و به‌روز شوند. ایجاد سازوکارهای قانونی مؤثر برای شناسایی و حمایت از کودکان کار ضروری است.
- اجرای مؤثر قوانین: دولت باید با ایجاد نهادهای نظارتی مستقل و کارآمد، به اجرای مؤثر قوانین موجود بپردازد. این نهادها باید به‌طور منظم وضعیت کودکان کار را رصد کرده و گزارش‌های شفاف و دقیقی ارائه دهند.
- آموزش و آگاهی‌بخشی: برنامه‌های آموزشی برای خانواده‌ها و جامعه باید طراحی شود تا آگاهی نسبت به حقوق کودکان و عواقب کار کودک افزایش یابد. این برنامه‌ها می‌توانند شامل کارگاه‌های آموزشی، کمپین‌های رسانه‌ای و فعالیت‌های اجتماعی باشند.
- حمایت اجتماعی و اقتصادی: ارائه حمایت‌های اجتماعی به خانواده‌های کم‌درآمد می‌تواند به کاهش نیاز به کار کودکان کمک کند. این حمایت‌ها می‌توانند شامل کمک‌های مالی، تأمین نیازهای اولیه و ایجاد فرصت‌های شغلی برای والدین باشد.

به انتقال تجربیات و بهترین شیوه‌ها کمک کند و به بهبود

وضعیت کودکان کار در کشور کمک نماید.

با اجرای این پیشنهادات، می‌توان به تدریج شرایط بهتری برای کودکان کار در ایران فراهم کرد و حقوق شهروندی آن‌ها را به‌طور مؤثرتری حمایت نمود.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of child labor remains one of the most persistent social harms across the globe, deeply rooted in structural inequalities and multifaceted economic pressures. Child labor, as defined in international law, refers to any work that deprives children of their potential, dignity, and development and is harmful to their physical and mental well-being (ILO, 2020). This phenomenon differs significantly from benign household tasks and instead reflects exploitative labor that impairs education, health, and development, particularly in developing countries such as Iran, where a complex interplay of poverty, inadequate law enforcement, and socio-political inertia hinders meaningful intervention (Davoudi & Aboozari, 2021). While the Islamic Republic of Iran has adopted several laws aimed at protecting working children—including the ratification of international conventions—discrepancies between the law and its execution persist, especially when children are found working in underground workshops or on the streets. From a global perspective, organizations such as the International Labour Organization (ILO) and UNICEF have identified growing numbers of children under the age of 11 participating in hazardous labor, raising alarm about declining enforcement mechanisms and

- توسعه سیستم‌های آموزشی: باید سیستم‌های آموزشی خاصی برای کودکان کار ایجاد شود که به آن‌ها امکان ادامه تحصیل و کسب مهارت‌های لازم برای ورود به بازار کار را بدهد. این سیستم‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که با شرایط و نیازهای کودکان کار همخوانی داشته باشند.

- همکاری‌های بین‌المللی: ایران باید به همکاری‌های بین‌المللی در زمینه حقوق کودکان توجه بیشتری داشته باشد. مشارکت در برنامه‌ها و پروژه‌های جهانی می‌تواند

the need for robust international cooperation (Pirakhandan et al., 2021).

Historically, the concept of children's rights evolved alongside broader developments in human rights discourse, eventually crystallizing into specialized regimes acknowledging the specific vulnerabilities of children due to their physical and psychological immaturity (Marcelin et al., 2024). These regimes include the Convention on the Rights of the Child (CRC), which outlines a comprehensive set of civil, political, economic, social, and cultural rights (UN, 1989). The CRC mandates states to protect children from economic exploitation and hazardous work that interferes with their education or endangers their well-being (Widiawati et al., 2023). Notably, the CRC defers to national governments in specifying the minimum working age and the parameters of acceptable child labor, thereby offering both flexibility and accountability frameworks. Nevertheless, the ambiguity in national interpretations often leads to loopholes in enforcement. In Iran, for instance, the Civil Code defines legal responsibility based on religious maturity, which sets disparate age thresholds for boys and girls, diverging from international standards (Donnelly, 2024). This inconsistency creates a legal grey area, permitting practices that contravene

international norms while remaining technically lawful under domestic codes.

While international documents like the ILO's Minimum Age Convention (1973) and Worst Forms of Child Labour Convention (1999) aim to harmonize global standards by setting age thresholds and outlawing exploitative practices, their impact varies widely by jurisdiction. For example, Convention No. 138 establishes a minimum employment age of 15 (or 14 in developing countries), while allowing for "light work" starting at 12 under certain conditions (Golic & Logarusic, 2023). Iran, although a signatory to several of these instruments, continues to experience systemic barriers to implementation, including limited oversight mechanisms and cultural norms that normalize child labor under the guise of familial necessity or apprenticeship. Moreover, systemic factors such as lack of access to quality education, geographic disparities, and discriminatory social structures exacerbate the vulnerability of children to exploitative labor conditions (Awary et al., 2024). This points to a pressing need for intersectional policy approaches that recognize child labor not merely as a labor issue but as an outcome of broader socio-economic marginalization.

Furthermore, child labor has been intricately tied to adverse developmental, educational, and psychological consequences. Scientific literature underscores that children engaged in labor suffer disproportionately from physical ailments, cognitive delays, and emotional trauma (French & Wokutch, 2015). They are frequently subjected to physical and verbal abuse, and in extreme cases, sexual exploitation, particularly in informal or illicit labor markets (Rahmatilla ogli, 2022). In addition to the personal toll, the long-term societal costs are severe, as uneducated and traumatized children are less likely to contribute productively to their communities. The systemic neglect of child labor laws—such

as the under-resourced implementation of Article 79 of Iran's Labor Law—further marginalizes children and perpetuates cycles of poverty and illiteracy. Research has also shown that child labor prevalence is inversely related to the robustness of educational infrastructure and social welfare systems. Countries that have significantly curtailed child labor, like Uzbekistan and Bangladesh, have done so by integrating international legal standards into domestic policy while concurrently investing in public education and social protections (Hoque, 2024; Qizi et al., 2024).

Despite this alarming landscape, there is also evidence of international solidarity and legislative progress aimed at mitigating child labor. The European Union, for instance, has integrated human rights clauses into its trade agreements to curb imports produced by child labor, encouraging ethical corporate practices and supply chain transparency (Hoque, 2024). Moreover, specialized documents—such as the African Charter on the Rights and Welfare of the Child or the European Convention on the Exercise of Children's Rights—offer regional instruments that complement global standards by addressing context-specific legal and cultural challenges (Muslim et al., 2024). These instruments emphasize the need for states to not only ban exploitative labor but also to create socio-economic conditions conducive to child development. This includes access to education, healthcare, and legal representation. The international consensus around these principles reflects an emerging moral economy that frames child labor as both a legal violation and a breach of global ethical norms. However, the realization of these principles depends heavily on localized enforcement, cultural transformation, and political will.

In contrast, while Iran has ratified major international child rights conventions, it falls short in aligning national laws with

international benchmarks. The legal minimum age for employment, inconsistent across different sectors and subject to exemptions, undermines the universality of child protection laws. Moreover, societal perceptions that regard child labor as a necessity rather than an abuse compound the issue. Studies have noted that child labor in Iran is often rationalized as a means of familial support, despite its long-term consequences (Burman, 2024). This cultural normalization blunts legal reforms and renders monitoring efforts ineffective. Additionally, gaps in statistical transparency—due in part to the informal nature of child labor and limitations in data collection—obscure the true scope of the problem. To move forward, Iran must adopt a multi-pronged strategy: revising outdated legal definitions, aligning domestic law with international treaties, establishing independent oversight bodies, and increasing public awareness campaigns aimed at shifting societal attitudes. These reforms must be supported by economic policies that alleviate the financial pressures pushing families to rely on child labor in the first place.

In conclusion, addressing the civil rights of working children necessitates more than legal prohibition; it demands an ecosystem of protection, education, and social empowerment. International documents have laid a firm normative foundation, but national laws must evolve to reflect these commitments in practice. Iran, like many developing countries, faces both legislative and cultural challenges that inhibit the full realization of children's rights. Nevertheless, by fostering international cooperation, investing in child-centered policies, and confronting cultural barriers, it is possible to significantly reduce child labor and promote a more just and humane society for future generations.

References

- Adegbite, A. (2024). FORCED LABOUR, INGENOUS WORK OR HAZADOUS FORMS OF LABOUR: REASSESSING THE SCOPE OF CHILD LABOUR LAWS.
- Awary, N., Aji, T. S., Wasil, M., Fisabilillah, L. W. P., Hanifa, N., Hutabarat, R. E., & Restikasari, W. (2024). Community Services for the Children of Migrant Labors through Informal Education to Support SDGS in Hulu Kelang Selangor Learning Places. *International Journal of Community Service*, 4(2), 140-144.
- Burman, S. (2024). International Trade & International Labour Standards.
- Chhetri, K. K. (2011). *Child labour in Bhutan: The challenges of implementing child rights in Bhutan* Universitetet i Tromsø].
- Davoudi, M., & Aboozari, M. (2021). "Educational Policies and Children's Citizenship Rights in Iran." *Public policy*, 7(3), 175-191.
- Donnelly, P. (2024). Child labour in high performance and professional sport: The struggle for children's rights. *Annals of Leisure Research*, 27(3), 361EP - 380.
- Fan, M., Huston, M., & Pena, A. (2014). Determinants of child labor in the modern United States: Evidence from agricultural workers and their children and concerns for ongoing public policy. *Economics Bulletin*, 36(1), 125-145.
- French, J. L., & Wokutch, R. E. (2015). Child workers, globalization, and international business ethics: A case study in Brazil's export-oriented shoe industry. *Business Ethics Quarterly*, 15(4), 615-640.
- Golic, D., & Logarusic, D. (2023). Child rights: International standards and their implementation in the legal system of Republic of Serbia. *Law Theory & Prac.*, 40, 34.
- Hoque, M. M. (2024). A Critical Review of Bangladesh's Child Labor Regulations and Policies. *World Development Sustainability*, 100177.
- Humbert, F. (2024). *World Trade, Child Labour and Transnational Constitutionalism: The Case for a New Legal Humanism* (Vol. 14).
- ILO. (2020). *Convention No. 182 on the Worst Forms of Child Labour*.
- Marcelin, L. H., Oucho, L., & Smith, A. (2024). MODERN SLAVERY RISKS AMONG PEOPLE LACKING OFFICIAL DOCUMENTATION.
- Muslim, S., Hadiwinata, K., Khoirunnisa, R., Hadiyantina, S., & Ayub, Z. A. (2024). ILO Conventions and Migrant Workers: Construction of Protection in National Labor Law. *Nurani: jurnal kajian syari'ah dan masyarakat*, 24(2), 297-316.
- Onaq, N. M., Ghorbani, A., & Sourzehi, M. (2023). "Sociological Study of the Phenomenon of Child Labor (Case Study: Child Labor in Mehristan County, Sistan and Baluchestan)." *Applied Sociology*, 34(3), 65-88.

- Pirakhandan, P., Parvin, S., & Siyahpour, F. (2021). "Typology of Child Labor and Its Resulting Harms on Working Children in Tehran.". *Social Work Research Journal*, 8(28), 115-158.
- Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. *SPAST ReportsVL - 1*(7).
- Rahmatilla ogli, N. K. (2022). INTERNATIONAL STANDARDS ON LABOR ACTIVITY OF FOREIGN CITIZENS.
- Risley, A. (2019). *The youngest citizens: children's rights in Latin America*. Routledge.
- Sharma, I. (2024). Portrayal of Child Labor in Indian Cinema and the Ground Reality. In (pp. 315-332). Singapore: Springer Nature Singapore.
- UN. (1989). *Convention on the Rights of the Child*.
- Wahab, A., & Dollah, R. (2023). Measuring Child Labor in Oil Palm Production in Sabah, Malaysia. *Sage Open*, 13(4), 21582440231201264.
- Weiner, M. (2021). *The child and the state in India: Child labor and education policy in comparative perspective*.
- Widiawati, S., Mahardhani, A. J., Cahyono, H., & Sulton, S. (2023). Collaborative Governance in Fulfilling the Right to Education for Children of Non-Document Migrant Workers in Malaysia. *Journal of Governance (JOG)*, 8(2), 225-235.
- Zamfir, I. (2019). *Child labour: A priority for EU human rights action*.